

переваги, так і недоліки. Тому важливим завданням подальших досліджень є розробка методики комплексної оцінки економічної безпеки підприємницької діяльності, яка задовольняла б таким параметрам як: доступність інформації, облік внутрішніх і зовнішніх чинників, точність розрахунків, зручне практичне використання, можливість графічного відображення отриманих результатів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К.: НІС, 1997. – 144 с.
2. Зима Л.М. Організаційно-економічні механізми управління економічною безпекою підприємств стратегічного значення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Л.М. Зима. – Донецьк, 2004 р. – 15 с.
3. Козаченко А.В. Економічна безпека підприємства: сутність і механізм забезпечення: монографія / А.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, А.Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
4. Євдокімов Ф.І. Економічна стійкість підприємства як фактор його безпеки / Ф.І. Євдокімов, О.В. Мізіна, О.О. Бородіна // Наукові праці ДонНТУ. – 2001. – № 37. – С. 16-25.
5. Економіка підприємства: підручник / [М.Г. Грецак, В.М. Колот, А.П. Наливайко та ін.]; за заг. ред. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
6. Мак-Мак В.П. Служба безпеки підприємства (організаційно-управленческие и правовые аспекты деятельности) / В.П. Мак-Мак. – М.: Мир безопасности, 1999. – 106 с.
7. Судоплатов А.П., Лекарев С.В. Безопасность предпринимательской деятельности: практическое пособие / А.П. Судоплатов, С.В. Лекарев. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 155 с.
8. Камишнікова Е.В. Методи формування комплексної оцінки рівня економічної безпеки підприємства / Е.В. Камишнікова // Економіка та управління підприємствами // Актуальні проблеми економіки. – Д.: 2009. – 12(109). – С. 87-92.
9. Экономическая и национальная безопасность: учебное пособие / [под ред. Е.А. Олейникова]. – М.: Экзамен, 2005. – 768 с.
10. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальні проблеми економіки. – Д.: 2003. – № 3(21). – С. 12-19.
11. Дем'яненко Г.Є. Економічна безпека торговельного підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.05 / Г.Є. Дем'яненко. – Донецьк, 2003. – 18 с.
12. Ковальов Д., Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д. Ковальов, І. Плетникова // Економіка України. – Д.: 2001. – № 4. – С. 35-40.
13. Орлов В.І., Духов В.Є. Основи економічної безпеки фірми. – Харків: ТОВ «Прометей-Прес», 2004. – 284 с.

УДК 338.47:656.2.001.73

Мищенко С.П.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіка підприємства

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

У статті окреслено місце транспортної складової в забезпеченні національних інтересів країни, визначено загрози економічної безпеки його підприємств, у тому числі загрози, виникнення яких обумовлено реформуванням галузі. Це дозволило систематизувати їх по таким основним класифікаційним ознакам, як: джерела загроз, періодичність, сфера виникнення, керованість, ймовірність виникнення, характер спрямованості, поширення та характер джерел. Мінімізацію впливу загроз, забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту в процесі реформування пропонується досягти за рахунок дотримання запропонованої системи принципів.

Ключові слова: загроза, економічна безпека, підприємства залізничного транспорту, реформування, система економічної безпеки підприємства.

Мищенко С.П. УГРОЗЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОТРАСЛИ

В статье обозначено место транспортной составляющей в обеспечении национальных интересов страны, определены угрозы экономической безопасности его предприятий, в том числе угрозы, возникновение которых обусловлено реформированием отрасли. Это позволило систематизировать их по таким классификационным признакам, как: источники угроз, периодичность, сфера возникновения, управляемость, вероятность возникновения, характер направленности, распространение и характеры источников. Минимизации влияния угроз, обеспечение экономической безопасности железнодорожного транспорта в процессе реформирования предлагается достичь за счет соблюдения предложенной системы принципов.

Ключевые слова: угроза, экономическая безопасность, предприятия железнодорожного транспорта, реформирования, система экономической безопасности предприятия.

Mishchenko S.P. THREATS OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISES OF RAILWAY TRANSPORT IN THE CONDITIONS OF REFORMING OF BRANCH

The article indicates the location of the transport component in ensuring the country's national interests, defined the threat of economic security of its businesses, including threats, which is caused shock off reform. This allowed them to organize such a classification features, such as: sources of threats, periodicity, the scope of appearance, handling, probability of occurrence, character orientation, distribution and nature of the sources. Minimization of influence of threats, providing economic security of railway transport in the course of reforming is offered to reach due to observance of the offered system of the principles.

Keywords: threat, economic security, enterprises of railway transport, reforming, system of economic security of the enterprise.

Постановка проблеми. Реформування залізничного транспорту з метою підвищення ефективності та стійкості його функціонування, конкурентоспроможності та економіко-технологічного потенціалу визначає необхідність нових підходів до методології та організації управління економічними процесами в галузі. У комплексі цих підходів важлива роль відводиться підтриманню належного рівня економічної безпеки підприємств галузі як обов'язкової умови досягнення економічного зростання залізничного транспорту та національної економіки в цілому.

Сучасні показники роботи залізничного транспорту, особливо стан матеріально-технічної бази не сприяють формуванню якісних передумов для стійкого функціонування та економічного розвитку, що підтверджує наявність загроз економічної безпеки в галузі. В умовах розмежування господарських функцій і функцій державного управління, утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування як національного перевізника вантажів та пасажирів на ринку транспортних послуг, формування інтегральних структур за видами діяльності визначення та систематизації факторів, що негативно впливають на економічну безпеку підприємств набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Питанням ефективності функціонування підприємств залізничного транспорту, їх економічної безпеці, управління економічною безпекою присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: І.В. Голіков, О.В. Дикань, О.Г. Диколенко, Л.Н. Ганич, В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, І.Л. Назаренко, С.В. Калашбет, О.В. Чорновіл, В.А. Воронько, Ж.С. Костюк, Б.-П. О. Кошовий, З.П. Межох, Є.М. Рудніченко, О.І. Христофор, В.В. Чеботарьов, М.Л. Шелухін, О.І. Ярмолицька та ін. [1-13].

Однак, у складній економічній ситуації в країні, активізації процесів реформування галузі виникає необхідність детального вивчення загроз економічної безпеки їх систематизація, що у подальшому сприятиме формуванню системи економічної безпеки підприємств залізничного транспорту.

Метою статті є виявлення та систематизація загроз економічної безпеки підприємств залізничного транспорту, що дозволить визначити складові системи економічної безпеки підприємств залізничного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Залізничний транспорт України сприяє функціонуванню галузей матеріального виробництва, підвищенню ефективності використання ресурсів, скороченню транспортних питомих витрат у собівартості продукції, рішенню соціальних задач, що визначає стратегічне значення залізничного транспорту в захисті національних інтересів і нейтралізації загроз економічної безпеки країни. Так, однією з функціонально-галузевих сфер економічної безпеки макrorівня є транспортна складова (рис. 1).

До національних інтересів транспортної складової, належать [12]:

– задоволення потреб особи, суспільства й держави в сучасному спектрі транспортних послуг;

– досягнення шляхом технічного переозброєння й модернізації транспортного комплексу високої економічної ефективності й безпеки транспортного процесу доступності транспортних послуг на рівні, що гарантує соціальну стабільність, розвиток міжрегіональних зв'язків і національного

ринку праці, а також безперервності надання транспортних послуг;

– відповідність безпеки транспортної системи України рівню міжнародних стандартів, що є необхідною умовою реалізації транзитного потенціалу транспортного комплексу, розвитку експортно-імпортних послуг.

Можливість реалізації національних інтересів в галузі визначається рівнем економічної безпеки підприємств залізничного транспорту. Під економічною безпекою підприємств залізничного транспорту слід розуміти такий стан підприємства, при якому воно нейтралізує негативні зовнішні впливи й досягає поставлених цілей при найбільш ефективному використанні наявного потенціалу в умовах невизначеності [3].

В умовах мінливості зовнішнього середовища, недосконалості системи управління, недостатньої маневреності та адаптації підприємств до вимог ринку економічна безпека підприємств залізничного транспорту обумовлена низкою факторів, а саме:

– загальним погіршенням економічних показників роботи залізничного транспорту;

– активізацією національних і транснаціональних форм організованої злочинності, що спеціалізуються на незаконних зовнішньоекономічних операціях, контрабанді, нелегальній міграції та використовують транспортні артерії у своїх злочинних цілях;

– безперервним поширенням інших форм неправомірного втручання у функціонування транспортного комплексу (блокування транспортних шляхів, транспортних засобів, розкрадання й хуліганство на транспорті й т. ін.), що призводить до аварій і дестабілізації його роботи;

– зростанням на українському транспорті кількості аварій та інших надзвичайних ситуацій, обумовлених не лише порушенням правил експлуатації технічних систем, але й фізичним станом цих систем – високим ступенем зношеності та їх технічною недосконалістю.

Особливості економічної безпеки підприємств залізничного транспорту визначається специфікою їх діяльності, завдань, інфраструктурою та характером загроз що виникають. Загрози представляють собою потенційні або реальні умови, фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що негативно впливають на фінансового-економічний стан підприємства і здатні заподіяти шкоди, призвести до його банкрутства та ліквідації [9]. Поняття загроз є базовим для формування системи економічної безпеки підприємства, а отже моніторинг загроз є важливою умовою забезпечення належного рівня безпеки.

Визначення масштабів, джерел, сфер, характеру прояву загроз дозволяє їх диференціювати, що сприятиме конкретизації заходів щодо забезпечення економічної безпеки.

Рис. 1. Транспортна складова в забезпеченні національної економічної безпеки

Слід зазначити, що на економічну безпеку підприємства впливають як внутрішні, так і зовнішні середовища, які можуть виступати джерелами загроз. До внутрішніх загроз відносяться фактори, витоком яких є підприємство, тоді як зовнішні загрози – це загрози, сформовані об'єктами транспорту більш високого ієрархічного рівня.

Спроможність підприємств залізничного транспорту виконувати функціональні завдання забезпечення обсягу перевезень є найважливішим критерієм роботи залізничного транспорту. Це обумовлюється наявністю потужної матеріальної бази, яка визначається потужністю і наявністю резервів рухомого складу, пропускну спроможністю інфраструктури, високим рівнем кадрового потенціалу.

На жаль в останні роки спостерігається скорочення обсягів роботи підприємств залізничного транспорту (табл.). Так у 2013 році скорочення обсягів роботи у вантажному русі склало 5,8%, у пасажирському – 0,5%. Такі тенденції розвитку негативно впливають на ефективність діяльності та обумовлюють скорочення прибутку підприємств залізничного транспорту, яке в 2011-2013 році склало відповідно 31,8%, 37,74%, 61,58%. Основними причинами цього є кризовий стан економіки країни, занепад промислового сектору, політична нестабільність та ін.

Таблиця
Динаміка зміни основних показників роботи залізничного транспорту [14]

Показник	2011	2012	2013	2014 (січень-листопад)
Темп росту вантажообороту, %	111,7	97,3	94,2	96,4
Темп росту пасажирообороту, %	101,2	97,7	99,5	77,9
Доходи	121,22	102,2	96,82	-
Витрати	116,29	106,49	97,08	-
Фінансові витрати (у т.ч. боргові зобов'язання)	126,08	114,87	101,28	-
Прибуток	31,8	37,74	61,58	-

Високий рівень зносу рухомого складу, який складає понад 90% призводить до зростання економічних втрат, які виникають у результаті використання в експлуатації рухомого складу з великим строком служби, відсталого системою ремонту та низькою його якістю. Рівень зносу інфраструктури (понад 79%) обумовлює обмеження швидкості руху, високу трудомісткість ремонтів та її утримання.

Поряд зі зносом основних фондів значною загрозою для підприємств залізничного транспорту є їх моральний знос. Сьогодні ключовим фактором ефективного розвитку підприємств залізничного транспорту, забезпечення їх безпеки є впровадження мікроелектронних компонентів. Невикористання переваг техніки нового рівня може привести до відставання технологій транспортного виробництва, його неефективності.

Важливим елементом безпеки підприємств залізничного транспорту, їх ефективності є кадровий потенціал. Підвищення продуктивності праці за рахунок скорочення чисельності без зміни технологічного контуру виробництва може призвести до порушення безпеки руху та організації перевезень.

Особливої уваги підприємства залізничного транспорту, в аспекті забезпечення економічної безпеки, потребують на етапі реформування. Мета реформу-

вання, яка полягає у формуванні раціональної для економіки держави і населення системи функціонування, організації та розвитку залізничного транспорту шляхом створення нормативно-правових основ щодо впровадження в галузі інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, здатної забезпечити ефективне функціонування підприємств в умовах ринкової економіки та надавати комплексні транспортно-експедиційні послуги на рівні європейських стандартів обумовлює вразливість підприємств залізничного транспорту до зовнішнього середовища та виникнення певних загроз [15; 16]. Слід враховувати загрози, які можуть виникати в процесі реалізації Програми реформування залізничного транспорту та пов'язані з:

- нестабільністю політичної ситуації;
- регіональними конфліктами;
- змінами нормативно-правової бази;
- змінами попиту на продукцію;
- соціальні ризики;
- порушенням технологічної дисципліни
- низьким рівнем професіоналізму чи кваліфікації персоналу;
- незапланованими зупинками роботи;
- аваріями (у тому числі надзвичайні пригоди, обумовлені і техногенними, і природними факторами, а також необережність);
- злочинами (правопорушеннями) на транспортних об'єктах, або інші випадки незаконного втручання у функціонування підприємства;
- порушенням договірних обов'язків;
- перевищенням запланованим строків;
- сумнівами щодо здатності менеджерів створити належну систему корпоративного управління та бажання інвесторів вкладати кошти в акціонерне товариство 100% акцій якого належить державі;
- можливістю створення фіктивного розміру капіталу, у результаті додаткових емісій акцій, що призведе до втрати цілісності галузі;
- потенційними можливостями для зловживань з боку керівництва;
- підприємства корпоративної форми власності сплачують більші податки на одиницю отриманого прибутку, ніж інші організаційні форми підприємства.

Проблеми реформування залізничного транспорту України полягають ще й у тому, що за останні роки прийняті та затвердженні Кабінетом Міністрів України Програми реформування та реструктуризації здійснювались не в повному обсязі, і тому стан галузі та різні зміни економічної ситуації, вимагають чіткої зваженої політики в питаннях реформування.

Дослідження загроз економічної безпеки підприємств залізничного транспорту дозволяє їх класифікувати за такими основними ознаками як: джерела загроз, періодичність, сфера виникнення, керованість, ймовірність виникнення, характер спрямованості, поширення та характер джерел (рис. 2). Слід відмітити, що загрози взаємодіють між собою та здійснюють одна на одну вплив різного ступеня складності.

Мінімізація впливу загроз, забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту в процесі реформування потребує дотримання системи принципів, які дозволять нейтралізувати загрози, що можуть виникнути. До таких принципів пропонуємо віднести:

- незалежність здійснення реформування від політичної ситуації;

Загрози економічній безпеці підприємств залізничного транспорту

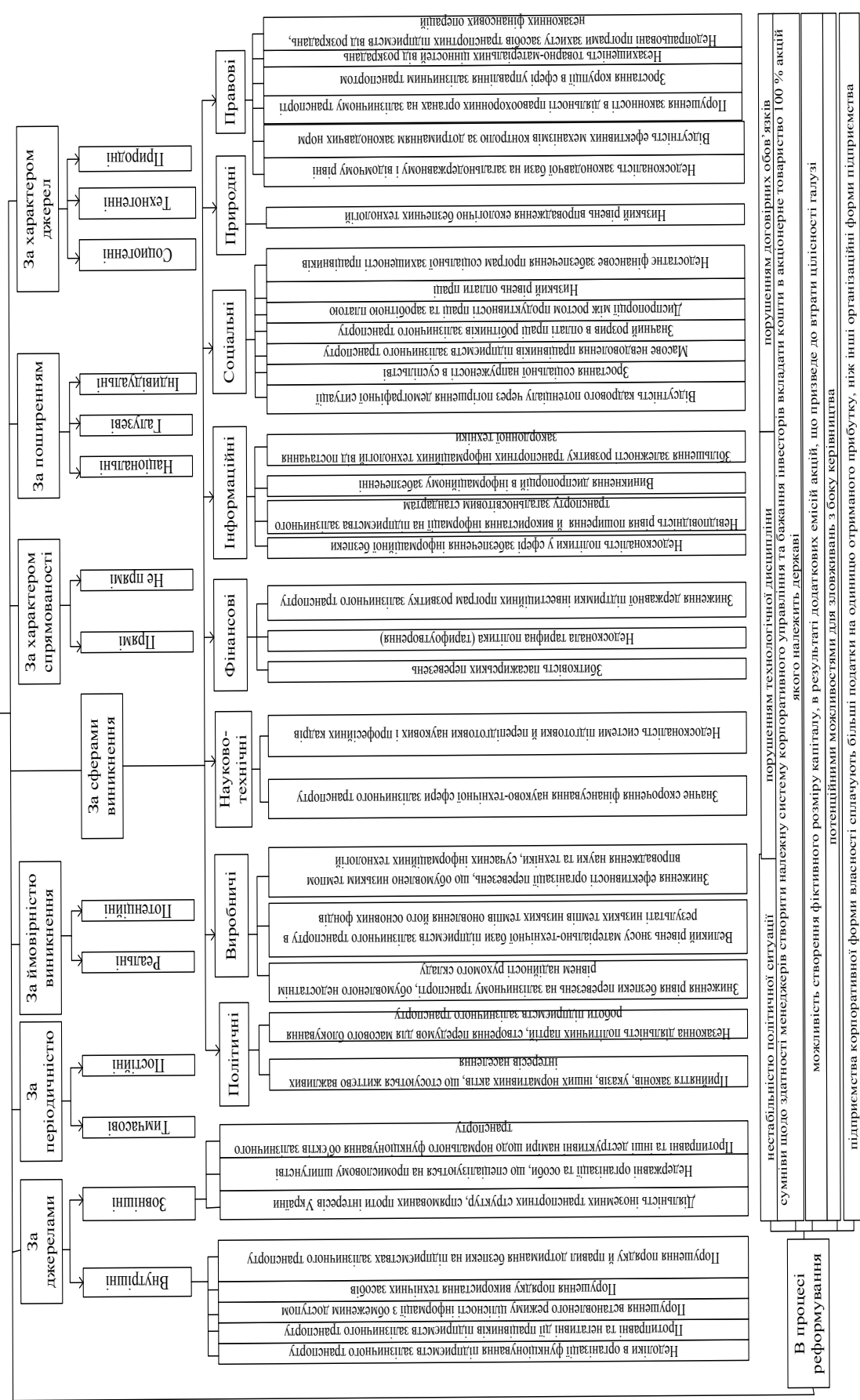

Рис. 2. Систематизація загрози економічній безпеці підприємств залізничного транспорту

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 3; 6; 8; 11; 12]

– комплексність. Реформування повинно здійснюватися системно та охоплювати всі сфери діяльності залізничного транспорту;

– демонополізація. Передбачає посилення конкуренції, залучення приватного капіталу та впровадження ринкових механізмів розвитку галузі;

– поєднання, координація та підпорядкованість цілям стратегії розвитку. Реформування не повинно йти в розріз стратегії розвитку країни, її основним цілям.

– гнучке планування та адаптування до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. В умовах нестабільності зовнішнього середовища програма реформування та заходи щодо її реалізації повинні мати можливість корегуватися відповідно до змін;

– прозорість процесу реформування. Реформування повинно проходити прозоро, відкрито, працівникам галузі надано інформацію щодо структурних змін їх підрозділів;

– конкретизація заходів щодо реформування галузі. Розроблені заходи повинні бути конкретизовані, чітко встановлені терміни реальної реалізації;

– отримання синергетичного ефекту.

Висновок. Отже, у сучасній складній економічній ситуації, в умовах реформування підприємства залізничного транспорту особливо вразливі до факторів, що негативно впливають на їх діяльність та становлять загрозу економічній безпеці. Якщо загрози внутрішнього середовища можливо мінімізувати за рахунок самоорганізації, то вплив зовнішнього середовища потребує постійного удосконалення захисних механізмів.

Виявлення та систематизація загроз економічній безпеці підприємств залізничного транспорту дозволяє виявити найбільш вразливі сфери розвитку підприємства, сприяє визначенню компонентів системи економічної безпеки підприємства, формуванню портфелю заходів щодо удосконалення захисних механізмів підприємств залізничного транспорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голіков І.В. Теоретичні засади економічної безпеки транспортної галузі / І.В.Голіков // Бізнесінформ. – 2014. – № 7. – С. 123-129.
2. Дикань О.В. сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку підприємств залізничного транспорту / О.В. Дикань, О.Г. Диколенко, Л.Н.Ганич // Збірник наукових праць УкрДАЗТ, 2013, вип. 135. – С. 131-135.
3. Дикань В.Л. Економічна безпека підприємства [Текст]: навч. посібник / В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз. – Харків: УкрДАЗТ, 2011. – 266 с.
4. Дикань В.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємства [Текст]: монографія / В.Л. Дикань, І.Л. Назаренко – Харків:УкрДАЗТ, 2010. – 142 с.
5. Калашбет С.В. Відтворення основних запасів у системі забезпечення економічної безпеки підприємств залізничного транспорту [Електронний ресурс] / С.В. Калашбет, О.В. Чорновіл, В.А. Воропай / – Режим доступу: <http://stp.diit.edu.ua/article/viewFile/7171/6174>.
6. Костюк Ж.С. функціональні складові економічної безпеки підприємств залізничного транспорту / Ж.С. Костюк // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 308-311.
7. Кошовий Б.-П.О., Еволюція підходів до класифікації загроз економічній безпеці підприємств у контексті подолання загрози демотивації праці [Електронний ресурс] / Б.-П.О. Кошовий, – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3368>.
8. Межох З.П. Проблемы управления экономической безопасности железнодорожного транспорта (теория, методология, пути решения): автореф. дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Межох З.П.; Моск.гос.унив. путей сообщений. – М., 2007. – 348 с.
9. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства // Є.М. Радніченко // Економіка Менеджмент Підприємництво. – 2013. – № 25(1). – С. 188-195.
10. Христофор О. Концептуальні засади стратегічного планування на залізничному транспорті України [Електронний ресурс] / О. Христофор – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpdetut_eiu_2013_26_20.pdf.
11. Чеботарьов В.В. Проблемы экономической безопасности на железнодорожном транспорте [Електронний ресурс] / Чеботарев В.В. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ekonomicheskoy-bezopasnosti-na-zheleznodorozhnom-transporte>.
12. Шелухін М.Л. Загрози економічній безпеці економічної безпеки в транспортній сфері: визначення та класифікація / М.Л. Шелухін // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 12. – С. 1-6.
13. Ярмоліцька О. Економічний вплив показників діяльності залізниці України на відтворювальні процеси основних засобів [Електронний ресурс] / О.Ярмоліцька – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpdetut_eiu_2012_21-22\(2\)_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpdetut_eiu_2012_21-22(2)_8.pdf).
14. Офіційний сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: ukrstat.gov.ua. – Названіе с екрана.
15. Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010-2019 рр. (16.12.2009, м. Київ, № 1390) // Марістраль. – 2014. – № 56(1942). – С. 10.
16. Концепція державної програми реформування залізничного транспорту / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.